

УДК 349.2

Л. Ю. Величко
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права та європейської інтеграції
Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

ПРОБЛЕМА ПОШИРЕННЯ СФЕРИ ДІЇ ТРУДОВОГО ПРАВА НА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Постановка проблеми. Перспектива членства у Європейському Союзі є стратегічним орієнтиром українських прагнень до перетворення і ключовою метою, заради якої проводяться реформи. Україна, як невід'ємна частина Європи, орієнтується на чинну в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку, яка ставить перед Україною нові завдання та вимагає від неї активної участі в їхньому вирішенні. Трудові правовідносини минулого століття не вкладаються в рамки нової суспільної організації праці, що продиктована умовами інформаційного суспільства. Докорінне оновлення технічної та технологічної бази на основі комп'ютеризації, інформатизації, автоматизації, поява гнучких виробничих систем призвели до суттєвих змін у сфері організації праці, що спонукало структурні зміни на ринку праці та виникнення нестандартних форм зайнятості: (1) праця поза офісом, зокрема телепрацівники (комп'ютерні надомники); (2) запозичена праця; (3) часткова та тимчасова зайнятість; (4) гнучкий робочий графік тощо.

Серед головних питань, які створюють засади реформування законодавства про працю, є визначення предмета правового регулювання та сфери дії трудового законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі спроби дослідити ці питання зроблені такими науковцями, як: М.Г. Александров, О.Т. Барабаш, М.Й. Бару, Г.С. Гончарова, В.В. Жернаков, М.І. Іншин, А.М. Лушніков, М.В. Лушнікова, О.С. Пашков, О.І. Процевський, С.М. Прилипко, Г.С. Скачкова, В.М. Смирнов, Л.О. Сироватська, Л.С. Таль, О.М. Ярошенко та іншими вченими.

Одночасно залишаються невирішеними питання щодо сфери дії трудового права, тому метою статті є дослідження поширення сфери дії на правове регулювання праці військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу. Зі становленням ринкових відносин трудові відносини стали більш різноманітними. З'явилися три відносно самостійні категорії працюючих: наймані працівники («залежна праця»); працюючі власники («незалежна», «самостійна праця») – члени кооперативів, колективних підприємств, господарських товариств, селянських (фермерських) господарств; працівники, «подібні» до найманих («залежна

праця з виконанням особливих функцій) – державні службовці, судді, прокурорсько-слідчі працівники, атестовані працівники органів внутрішніх справ, Служби безпеки України [1, с. 306].

Водночас деякі правники переконані, що сфера дії трудового права настільки розширилася, що воно почало поширюватися навіть на військовослужбовців. Так, К.Ю. Мельник у монографічному дослідженні абсолютно безпідставно й неаргументовано дійшов висновку, що трудове право поширюється на службовців правоохоронних органів. Автор наголошує, що ці органи становлять собою систему державно-владних самостійних структурних утворень, основною метою яких є забезпечення захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства й держави від злочинних та інших посягань. При цьому він пропонує всі структурні утворення, які так чи інакше задіяні в правоохоронній діяльності, поділяти в такий спосіб: (а) власне правоохоронні органи; (б) органи (підрозділи) й посадові особи, однією з цілей яких є захист прав і свобод громадян, суспільства й держави від злочинних посягань; (в) органи й організації, що сприяють правоохоронним. До перших він відносить суди, прокуратуру, органи внутрішніх справ, Службу безпеки України, Державну прикордонну службу України; до других – широке коло державних органів (підрозділів): Державну фіскальну службу, Державну лісову охорону, Державну пожежну охорону та інші установи; до третіх – адвокатуру, нотаріат, приватні детективні й охоронні служби, недержавні органи охорони громадського порядку. Науковець стверджує, що правовідносинам правоохоронних органів притаманні всі ознаки, характерні для трудових правовідносин взагалі, а тому вважає за необхідне прийняти закон «Про правоохоронну службу України» [2, с. 76–111, 122, 123, 322–327.].

Ми погоджуємося із думкою А.М. Слюсара, який справедливо звертає увагу на те, що абсолютно не зрозуміло, чому майже на 50 сторінках К.Ю. Мельник дає визначення поняттю «правоохоронні органи» й аналізує їх системи. Чому робиться висновок, що в трудових правовідносинах службовців цих органів влада й підпорядкування більш чітко регламентовані і зрозуміліше виражені, ніж у трудових правовідносинах звичайних

працівників? З наведеного А.М. Слюсар правильно робить висновок, що фактично К.Ю. Мельник аналізує положення адміністративного права і робить спробу трансформувати адміністративно-правові відносини у трудові; до того ж повністю ігнорується, що предмет і метод трудового й адміністративного права кардинально відрізняються [3, с. 56, 57].

М.В. Панченко теж переконаний, що за колом осіб трудове законодавство поширюється не лише на працівників, тобто осіб, які працюють у роботодавця за трудовим договором, але й на деякі інші категорії осіб. Наприклад, трудове законодавство поширюється і на державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників прокуратури, суддів з огляду на спеціальну вказівку в законі. Правник упевнений, що у випадках, коли спеціальний закон передбачає поширення норм трудового законодавства на окремі види відносин, ним передбачено, які відносини регулюються трудовим законодавством. Серед них насамперед необхідно виділити такі види відносин: у сфері проходження служби військовослужбовців Збройних сил України, прикордонної служби, управління охорони вищих посадових осіб України, Служби безпеки України, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та податкової міліції та інші. Ці відносини, на думку правника, є відносинами державної служби [4, с. 152, 153].

Ще більш дискусійною є думка про поширення сфери дії матеріальної відповідальності у трудовому праві на військовослужбовців Збройних сил України, якої дотримується Ю.А. Феленко [5]. Дослідник стверджує, що в Україні безпосереднім нормативним актом, який регулює питання матеріальної відповідальності військовослужбовців, підстави і порядок притягнення їх до відповідальності, є Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі [6]. Водночас автор посилається на Постанову Пленуму Верховного Суду України від 29.12.1992 р., № 14 «Про судову практику у справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками» [7], розглядаючи умови матеріальної відповідальності. У кінцевому підсумку Ю.А. Феленко робить висновок, що військовослужбовець є працівником та з ним виникають військові (трудові) правовідносини [5, с. 182, 183].

Не можемо не відзначити спроби науковців зрозуміти юридичну природу відносин у сфері застосування праці військовослужбовців. Водночас ці намагання є невдалими та дискусійними. Проаналізувавши наведені та деякі інші дослідження, ми зробили висновок, що вчених при з'ясуванні відносин із застосування праці військовослужбовців наводить на неправильний шлях факт укладан-

ня з військовослужбовцями контракту, оскільки більшість вважає, що він є контрактом у розумінні трудового права, тобто строковим трудовим договором.

Проте варто пояснити, що при виникненні відносин із використання праці військовослужбовців на добровільній основі з ними укладається контракт, що регулює ці відносини і є підставою для видання наказу чи розпорядження по особовому складу про зарахування особи на відповідний вид служби і призначення її на посаду. Але в приблизних зразках контрактів про проходження громадянами України військової служби у Збройних силах України, які затверджені Указом Президента України [8], немає прямої вказівки про поширення трудового законодавства на службові відносини військовослужбовців. Указані контракти не можна розглядати як особливий вид трудового договору, оскільки вони регулюють не трудові, а військово-службові відносини, їх змістом є виконання не трудових обов'язків, а несення обов'язків військової служби відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [9]. Можна цілком логічно дійти висновку, що контракт про проходження військової служби є різновидом адміністративного договору. Саме тому контракт про проходження військової служби треба називати службовим контрактом для того, щоб виокремити його серед інших контрактів.

Однак у самому змісті цих контрактів є норми, що передбачають можливість застосування окремих норм трудового законодавства до цих відносин. Зокрема, серед зобов'язань Міністерства оборони України передбачено надання військовослужбовцям пільг, гарантій і компенсацій, установлених законами та іншими нормативно-правовими актами України; встановлено тривалість службового часу; надання відпочинку за виконання службових обов'язків у вихідні, святкові й неробочі дні; належне матеріальне забезпечення під час проходження військової служби; встановлено виплату підйомної допомоги на військовослужбовця та кожного члена його сім'ї, який переїжджає разом із ним на нове місце проходження військової служби; виплату грошового забезпечення з урахуванням надбавок за вислугу років, знання та використання іноземної мови, відповідну кваліфікацію, спортивні й почесні звання та інших надбавок, доплат, винагород, премій; пенсійне забезпечення, виплату одноразової допомоги під час звільнення з військової служби; інші соціальні виплати йому та членам його сім'ї, визначені законами та іншими нормативно-правовими актами.

Висновок. Неважко помітити, що ці норми носять трудо-правовий характер. Однак це не впливає на їхню правову природу й контракт із військовослужбовцями не стає видом трудового

договору, а залишається у сфері дії адміністративного права. Водночас відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [10] окремі норми-гарантії трудового законодавства поширені на відносини військовослужбовців. Наприклад, відповідно до положень вказаного Закону, загальна тривалість службового часу військовослужбовців на тиждень не може перевищувати нормальної тривалості робочого часу за відповідний період, визначеної законодавством України.

Література

1. Проскураков П.Д. Сфера дії трудового права: сутність та перспективи (у контексті розробки нового Трудового кодексу України). Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. Донецьк, 2005. № 2. С. 304–313.
2. Мельник К.Ю. Проблеми правового регулювання трудових відносин службовців правоохоронних органів: монографія. Х.: Харківс. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 360 с.
3. Слюсар А.М. Правовий статус суб'єктів трудового права України: теоретико-правовий аспект: монографія. Х.: ФІНН, 2011. 336 с.
4. Панченко М.В. Особливості змісту правовідносин під час проходження служби в органах Служби безпеки України суб'єктами трудового права. Право та інновації. 2016. № 4 (16). С. 150–154.
5. Феленко Ю.А. Щодо матеріальної відповідальності військовослужбовців. Право та інновації. 2014. № 4(8). С. 179–186.
6. Про затвердження Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі: Постанова Верховної Ради України від 23.06.95 р., №243/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 25. Ст. 193.
7. Про судову практику у справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 29.12.1992 р., № 14. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/v0014700-92>.
8. Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: Указ Президента України від 10.12.2008 р., № 1153/2008. Офіційний вісник України. 2008. № 95. Ст. 3129.
9. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р., № 2232-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27. Ст. 385.
10. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р., № 2011-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 15. Ст. 190.

Анотація

Величко Л. Ю. Проблема поширення сфери дії трудового права на правове регулювання праці військовослужбовців. – Стаття.

Стаття присвячена аналізу меж застосування норм трудового права на правове регулювання праці вій-

ськовослужбовців. Автор дійшов висновку, що контракт із військовослужбовцями не є видом трудового договору, а залишається у сфері дії адміністративного права. Водночас окремі норми-гарантії трудового законодавства поширені на відносини військовослужбовців, наприклад, надання військовослужбовцям пільг, гарантій і компенсацій. Встановлено тривалість службового часу, надання відпочинку за виконання службових обов'язків у вихідні, святкові й неробочі дн.; належне матеріальне забезпечення під час проходження військової служби, виплату грошового забезпечення з урахуванням надбавок за вислугу років, знання та використання іноземної мови, відповідну кваліфікацію та інше.

Ключові слова: сфера дії трудового права, правове регулювання праці, військовослужбовці, контракт, вид трудового договору.

Аннотация

Величко Л. Ю. Проблема распространения сферы действия трудового права на правовое регулирование труда военнослужащих. – Статья.

Статья посвящена анализу границ применения норм трудового права на правовое регулирование труда военнослужащих. Автор пришел к выводу, что контракт с военнослужащими не является видом трудового договора, а остается в сфере действия административного права. В то же время отдельные нормы-гарантии трудового законодательства распространены на отношения военнослужащих, например, предоставление военнослужащим льгот, гарантий и компенсаций. Установлено продолжительность служебного времени, предоставление отдыха за выполнение служебных обязанностей в выходные и нерабочие праздничные дни, надлежащее материальное обеспечение при прохождении военной службы, выплату денежного обеспечения с учетом надбавок за выслугу лет, знание и использование иностранного языка, соответствующую квалификацию и другое.

Ключевые слова: сфера действия трудового права, правовое регулирование труда, военнослужащие, контракт, вид трудового договора.

Summary

Velychko L. Yu. The problem of extending the scope of labor law to the legal regulation of labor of military personnel. – Article.

The article is devoted to the analysis of the limits of application of norms of labor law to the legal regulation of labor of military personnel. The author concludes that a contract with servicemen is not a type of employment contract, but remains in the sphere of administrative law. At the same time, certain norms-guarantees of labor legislation are extended to the relations of military personnel, for example, the provision of benefits, guarantees and compensations to servicemen; set the length of service time; granting of rest for performance of official duties on weekends, festive and non-working days; proper material support during military service; payment of monetary support taking into account allowances for seniority, knowledge and use of a foreign language, appropriate qualification, etc.

Key words: sphere of labor law, legal regulation of labor, servicemen, contract, type of employment contract.